

НАПРЯМ КОНФЕРЕНЦІЇ. СОЦІО ГУМАНІТАРНИЙ ПРОСТІР СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Рібцун Ю. В.

К.п.н., с.н.с.

Інститут спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка НАПН України,
м. Київ, Україна

ORCID: 0000-0002-2672-3704

СОЦІОГУМАНІТАРНИЙ ПРОСТІР СУЧАСНОЇ ОСВІТИ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ МОВЛЕННЄВИМИ ПОТРЕБАМИ

Питання надання якісних доступних комплексних освітніх послуг дітям різних вікових груп, зокрема з особливими мовленнєвими потребами, були і залишаються актуальними для вітчизняного соціогуманітарного простору, надто в умовах кризових викликів сучасності.

Створення безпечного освітнього середовища передбачає не лише забезпечення фізичної безпеки дітей через відповідне обладнання бомбосховищ, але й психологічної – засобом уникнення булінгу, надання відповідної підтримки дітям з особливими мовленнєвими потребами на засадах інклюзивності, та педагогічної – шляхом урахування наявних у вихованців різних типів труднощів (функціонально-мовленнєвих, навчально-мовленнєвих, соціокультурних і соціоадаптаційних) [1].

Доречно пам'ятати, що в умовах воєнного стану гранична кількість дітей з певним рівнем труднощів не враховується, що ще більше ускладнює навчальний процес і потребує обов'язкового розширення соціогуманітарного простору сучасної освіти.

Контингент дітей з особливими мовленнєвими потребами різноманітний і неоднорідний. В умовах воєнних дій значно збільшилась кількість дітей із темпо-ритмічними порушеннями.

В групах закладів дошкільної, в класах закладів загальної середньої освіти досить часто можна зустріти дітей із заїканням – розладом мовлення у вигляді повторень ряду звуків, складів і слів унаслідок мовленнєвих судом через перенапруження чи стреси [2].

Організація безбар'єрного освітнього середовища для дітей із заїканням може здійснюватись як на рівні усного, так і писемного мовлення. Представимо основні освітні бар'єри та запропонуємо поради педагогам у їх подоланні.

Рівень усного мовлення

Своєрідна нестійкість слухової уваги – через підвищену тривожність, помисливість дитина із заїканням на фоні мовлення педагога мимовільно чує сторонні «небезпечні» для неї звуки (шум за вікном, шепіт однолі-

ток та ін.) і може реагувати на них легким здриганням, неконтрольованими міні-рухами, прискореним або затримуваним диханням.

Поради педагогам: а) забезпечення достатньої звукоізоляції навчального приміщення; б) визначення робочого місця дитини із закінням на максимальній наближеності до педагога; в) кількаразове повторення основних змістових акцентів навчальної інформації.

Досить швидка виснажуваність слухового сприймання та уваги – після перевантаження сприймання надлишковою для дитини із закінням навчальною інформацією можливе виникнення періодичного «відключення», коли дитина ніби перестає чути педагога і занурюється в себе.

Поради педагогам: а) чергування різних видів діяльності з урахуванням виду аналізаторів (слуховий, зоровий, кінестетичний, мисленнєвий канали сприймання інформації); б) надання можливості нетривалого відпочинку шляхом виконання дитиною із закінням простішого ніж попереднє завдання; в) кількаразове повторення основних змістових акцентів навчальної інформації.

Складність розпочати мовлення – дитина із закінням, налаштовуючись на мовлення, червоніє (гіпертермічні плями по обличчю та шиї), у неї з'являється пітливість (відчуття «мокрих долонь»), прискорене серцебиття, придихання, виникає страх мовлення (дрібні хаотичні рухи очей, зростання тривожності).

Коли дитина розпочинає щось говорити, в неї ніби бракує повітря, з'являється своєрідний клубок у горлі (гортанний спазм, який може мати фізіологічний або психологічний характер), специфічні, притаманні саме цій конкретній особі, рухи (на кшталт чухання кінчика носа, потилиці, смикання за вуха, відкидання голови назад, похитування вперед-назад, посмикування плечима, притупування на місці, стискання руки в кулак, ворушіння пальцями тощо), вживання недоречних вигуків, звукосполучень, слів, які не мають відношення до змісту висловлювання (саме так відбувається заповнення паузи, коли дитина не знає що сказати, як промовити щось без запинань, добирає потрібні слова, намагається сформулювати логічний, граматично оформлений ланцюжок).

Поради педагогам: а) врахування психо-емоційного стану дитини із закінням; б) заохочення до кількаразового виконання вдихів і видихів (акцент на видиху – психологічне налаштування); в) нагадування про необхідність перед початком мовлення вдихати через ніс, а видихати через рот, паралельно промовляючи фрази (налаштування мовленнєво-рухового та дихального апаратів); г) стимулювання мовлення дитини виразною жестикуляцією (наприклад, підйом руки), підбадьорливою мімою (на кшталт підняття брів з легкою посмішкою).

Труднощі вимови окремих слів – дитина із закінням, намагаючись вимовити слово, починає багаторазово повторювати його перший звук (склад), переставляє чи пропускає склади, замикається в собі, відмовляється від промовляння, замінює потрібне слово іншим, легшим у промовлянні.

Поради педагогам: а) повторне уповільнене, поскладове промовляння педагогом певного слова (увага на інтеграції слухового та мовленнє-

во-рухового аналізаторів); б) написання важкого для вимови дитиною із заїканням слова на дошці чи картці (підключення зорового аналізатора); в) спряжене промовляння з дитиною із заїканням з одночасним поскладовим відстукуванням (відплескуванням) слова (акцент на темпо-ритмічній структурі, задіяння тактильного аналізатора); г) стимулювання після вдиху через ніс самостійного плавного проспівування слова дитиною на видиху; ґ) акцентування на проспівуванні голосних звуків з метою подолання перепон (запинань), виникаючих при вимові приголосних; д) уникнення намагання багаторазових повторень за умов неспроможності вимовити слово без запинань.

Рівень писемного мовлення

Складність розпочати читання – дитина із заїканням, зосереджуючись на впізнаванні та злитті літер у складі, а складів у слова, забуває слідкувати за власним диханням, що призводить до неспроможності розпочати читання через нестачу повітря та надмірне хвилювання.

Поради педагогам: а) врахування психо-емоційного стану дитини із заїканням; б) нагадування про необхідність перед початком читання вдихати через ніс, а видихати через рот, одночасно починаючи зливати складі у слова.

Специфічні труднощі читання – дитина із заїканням читаючи, кількаразово повторює прочитувані слова, окремі складі, розтягує слова, при читанні яких відчуває особливі утруднення (помірні або сильні запинання), не зважає на розділові знаки, таким чином не відтворюючи відповідну інтонацію, не дотримуючись паузації, що відбувається через надмірне психо-емоційне напруження та зосередженість на самому процесі читання.

Поради педагогам: а) врахування психо-емоційного стану дитини із заїканням; б) нагадування про необхідність перед початком читання та в його процесі вдихати через ніс, а видихати через рот, паралельно читаючи (налаштування мовленнево-рухового та дихального апаратів); в) акцентування на важливості зупинок на розділових знаках (пауза – вдих – продовження читання), відтворення потрібної інтонації (розповідна, питальна, оклична); г) пропонування спрощених текстів з відсутністю переобтяжених речень у синтаксичному плані, меншою кількістю слів складної звуко-складової структури.

Своєрідні особливості письма – дитина із заїканням кількаразово записує однакові складі, одні й ті самі слова, найчастіше саме такі, при вимові яких в усному мовленні спостерігаються запинання.

Поради педагогам: а) уповільнене диктування з боку педагога чи розширені часові межі при виконанні дитиною із заїканням індивідуальних письмових завдань; б) пропонування дитині із заїканням записувати слова (речення, тексти) із закушеним кінчиком язика (з метою уникнення промовляння та фіксацією запинань на письмі); в) стимулювання привертання уваги до записуваного мовного матеріалу (формування зорового контролю за якістю писемної продукції) [3].

Сподіваємось, що запропоновані нами поради щодо подолання освітніх бар'єрів при роботі з дітьми із заїканням зможуть бути ефектив-

но використані педагогами при організації безбар'єрного комфортного освітнього середовища та сприятимуть розширенню соціогуманітарного простору сучасної освіти дітей з особливими мовленнєвими потребами з урахуванням багатоманітності, рівності та інклюзивності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Методичні рекомендації для закладів загальної середньої освіти щодо визначення освітніх труднощів і рівня підтримки в освітньому процесі у закладах загальної середньої освіти. К. : ІСПП. 2021. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/731001/>
2. Рібцун Ю. Заїкання: підтримка дитини з особливими мовленнєвими потребами в освітньому середовищі. К. : ФОП Цибульська В. О., 2023. 272 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/738529/>
3. Ribtsun Y., Bielova O., Korolenko V., Bolotnykova T., Govorun O., Myttseva O. Personality Development in the Paradigm of Current Neuropedagogy. *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*. Volume 14, Issue 4, December 2023. P. 388-403. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/738458.>